

УДК 378.147.091.33:004(430)

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-80-7-11>

ОЛЬГА АКІМОВА

sopogov@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6988-6258>

доктор педагогічних наук, професор,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького,
32, м. Вінниця

ЯНА ГАПЧУК

yhapchuk@vspu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-1739-7326>

доктор філософії,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького,
32, м. Вінниця

ТВОРЧЕ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ПІДХОДУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІСТОРІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

У статті представлено авторський підхід до творчого використання полікультурного підходу у процесі викладання історії в умовах цифровізації освіти. Розглянуто теоретичні засади реалізації полікультурного підходу в процесі вивчення історії здобувачами загальної середньої освіти. Визначено основні фактори, що впливають на використання полікультурного підходу: формування глобального мислення; розвиток толерантності; підготовка до життєдіяльності у багатокультурному середовищі; збагачення навчального процесу; поглиблення історичних знань. Представлено полікультурні аспекти змісту підручників з історії для 10-11-х класів. Визначено методи реалізації полікультурного підходу у викладанні історії: використання різноманітних історичних джерел; порівняльний аналіз; тематичний підхід; інтерактивні методи; інтеграція мистецтва та літератури.

Ключові слова: полікультурний підхід, викладання історії, творчий підхід до викладання, цифровізація освіти, методи реалізації полікультурного підходу.

OLHA AKIMOVA

sopogov@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6988-6258>

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical
University, Ostrozhskogo str. 32, Vinnytsia

YANA HAPCHUK

yhapchuk@vspu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-1739-7326>

PhD in Education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical
University, Ostrozhskogo str. 32, Vinnytsia

CREATIVE USE OF A MULTICULTURAL APPROACH IN TEACHING HISTORY IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF EDUCATION

The article explores the author's innovative approach to integrating a multicultural perspective into the teaching of history, particularly within the context of the ongoing digital transformation of education. It delves into the theoretical foundations underlying the application of a multicultural approach in history education for students in general secondary schools, emphasizing the importance of fostering inclusive and globally conscious learning environments. Key factors influencing the adoption of a multicultural approach are identified, including the cultivation of global thinking, the promotion of tolerance, the preparation of students for life in a culturally diverse world, the enrichment of educational experiences, and the enhancement of students' understanding of historical knowledge through diverse perspectives. The study highlights the multicultural dimensions embedded in the content of history textbooks for grades 10-11, showcasing examples of how such content reflects diverse historical narratives and cultural contexts. Additionally, the article identifies and elaborates on effective methods for implementing a multicultural approach in history teaching. These include the use of diverse historical sources to ensure representation, employing comparative analysis to draw connections between cultures, adopting thematic approaches to organize content, utilizing interactive and student-centered teaching methods, and integrating elements of art and literature to provide a richer, interdisciplinary learning experience. This comprehensive exploration underscores the transformative potential of a multicultural approach in history education, particularly in the digital age, where access to varied resources and interactive tools can enhance students' engagement and critical understanding of history. The article concludes with reflections on how these strategies can contribute to the overall development of students as informed, empathetic, and culturally aware global citizens.

Key words: multicultural approach, teaching history, creative approach to teaching, digitalization of education, methods of implementing a multicultural approach.

Постійне зростання значення полікультурного підходу в освіті у сучасному світі обумовлено декількома факторами. Перш за все – це глобалізаційні процеси та взаємопов'язаність культур, адже сучасний світ характеризується тісною взаємодією між країнами, народами та культурами, а завдяки розвитку технологій, транспорту та комунікацій відстані між людьми скоротилися, а культурні межі

стали менш виразними. Це призводить до необхідності розуміння і прийняття культурного розмаїття, тому полікультурний підхід стає ключовим у формуванні толерантності, взаємоповаги та здатності до конструктивного діалогу між представниками різних культур.

Для нашого дослідження важливою є роль освіти у полікультурному світі: освіта є одним із головних інструментів формування полікультурної компетенції; в умовах глобалізації викладачі стикаються з багатокультурними класами, де учні можуть мати різні етнічні, релігійні чи мовні корені; полікультурний підхід допомагає врахувати це розмаїття, забезпечуючи інклюзивне середовище, що сприяє гармонійному розвитку кожного учня.

Полікультурний підхід набуває нового значення у контексті цифровізації, адже сучасні цифрові технології посилюють можливості полікультурної освіти, надаючи доступ до інформації з усього світу, це можуть бути: інтерактивні платформи, віртуальні музеї та онлайн-курси, що сприяють вивченню різних культур, навіть без фізичного переміщення. Полікультурний підхід у сучасному світі – це не просто вимога часу, а стратегія, що сприяє розвитку мирного, толерантного та інноваційного суспільства, а освіта, котра враховує культурне розмаїття, є запорукою гармонійного майбутнього.

Проблему творчого використання полікультурного підходу при викладанні історії в умовах цифровізації освіти досліджували у таких аспектах: теоретичні засади реалізації полікультурного підходу в процесі вивчення історії здобувачами загальної середньої освіти (К. Попова) [9], проблеми розвитку творчого мислення та психологічні аспекти творчості і творчого мислення (О. Акімова) [4], полікультурні аспекти змісту підручників з історії для 10-11-х класів (Ю. Малієнко) [7], сучасні підходи до реалізації принципу полікультурності у вихованні (М. Бикова) [5], проблеми формування професійних компетентностей засобами Smart-технологій (М. Сапогов) [10], система оцінювання навчальних результатів у процесі е-навчання (Я. Гапчук) [6].

Мета статті: розкрити можливості творчого поєднання полікультурного підходу та цифрових технологій у викладанні історії; показати приклади та методи, які підвищують ефективність навчання.

Полікультурний підхід у викладанні історії передбачає інтеграцію знань про різні культури, їхні досягнення, традиції та взаємодію в історичному контексті. Даний підхід, який акцентує увагу на розмаїтті історичних перспектив і сприяє розумінню того, як різні народи вплинули на формування сучасного світу. Науковці зазначаються, що основна мета полікультурного підходу в історичній освіті – це формування у здобувачів освіти здатності бачити історію спираючись на глобальне мислення та взаєморозуміння. Значення полікультурного підходу визначається декількома факторами:

- необхідністю формування глобального мислення: полікультурний підхід допомагає учням усвідомити, що всі культури мають рівну цінність і роблять свій внесок у світову спадщину, що сприяє формуванню почуття єдності у різноманітності;
- важливістю розвитку толерантності: знання про різні культури допомагає уникати стереотипів, упереджень і дискримінації, а освітній процес стає платформою для взаємоповаги;
- підготовкою до життєдіяльності у багатокультурному середовищі: сучасні професії часто вимагають роботи у міжнародних командах або співпраці з людьми різних культур;
- збагачення навчального процесу: інтеграція елементів різних культур у навчальні матеріали робить освіту більш цікавою та пізнавальною; учні мають змогу порівнювати, аналізувати і краще розуміти історичні події, літературні твори чи наукові досягнення;
- поглиблення історичних знань: полікультурний підхід розширює горизонти, додаючи до традиційного викладання історії менш відомі, але важливі аспекти (наприклад, історію корінних народів, африканських цивілізацій, культурний обмін між Сходом і Заходом) [2, с. 293; 6, с. 209].

Ю. Малієнко розглядає полікультурність як соціокультурний феномен, який не має однозначного визначення. Автор пропонує власне розуміння поняття «полікультурності у викладанні шкільної історії» як методологічний підхід, що впливає на зміст навчання, як характерну особливість української історії, як вимогу глобалізованого суспільства, як кінцевий результат взаємодії культур. Полікультурність автор розглядає як початкову позицію у вивченні історії і одночасно як його результат. Новизна авторського підходу полягає у взаємодії двох чинників: полікультурність розглядається як інтегративна особистісна якість, сформована у процесі вивчення історії; зв'язок полікультурного підходу у змісті історичної освіти та відповідного змісту підручників з історії з компетентнісним навчанням. У контексті власного дослідження Ю. Малієнко розглядає полікультурність як інтегративну особистісну якість учнів, яка сприяє формуванню у них полікультурних знань з історії, необхідних умінь, цінностей, емпатії, відповідних норм поведінки, що відповідають вимогам полікультурного суспільства як у минулому, так і у сьогоденні. Полікультурний зміст підручника з історії автор розглядає як комплекс документальних джерел та методичного супроводу, що дозволяє старшокласникам визначити спільне й відмінне, історію та сучасний стан проблеми [7, с. 122].

К. Попова, яка досліджувала теоретичні засади реалізації полікультурного підходу в процесі вивчення історії здобувачами загальної середньої освіти, пропонує визначення полікультурної компетентності через такі уміння й навички особистості, які спираються на здобуті знання про культуру, які вже сформувалися й зумовили утворення особистих ціннісних норм та поведінкових стандартів, що представлені в науці, літературі, мистецтві. До складових полікультурної компетентності автор відносить знання про способи набуття морально-етичних цінностей представниками різних культур. Полікультурну компетентність автор вважає складовою громадянської та соціальної ключових компетентностей. Зміст поняття полікультурної компетентності засвідчує необхідність оволодіння учнями знаннями, уміннями й навичками у галузі культури [9, с. 235].

М. Бикова вважає провідними полікультурними цінностями, які важливо формулювати в дітей такі: *толерантність*, що розглядається автором як активна особистісна позиція й психологічна готовність шанобливості заради взаємодії; *емпатія* як здатність до співпереживання, що є емоційною основою толерантності; *автономія* особистості як внутрішня свобода й незалежність, засновані на здатності самостійно управляти процесом свого розвитку. Концепцію полікультурної освіти науковці (М. Бикова) розглядають як важливий чинник «глобальної освіти», котра визначається нині важливим напрямом розвитку інноваційної педагогічної теорії та освітньої практики, концепції – необхідної для підготовки особистості до життєдіяльності в умовах швидкої мінливості, глобальних проблем та криз; до навчання, заснованого на основах співпраці, солідарності та рівності [5, с. 298].

Провідними принципами полікультурної освіти М. Бикова вважає такі: національна й культурна основа виховання; гуманістична спрямованість виховання; особистісна орієнтованість освітнього процесу; виховання громадянської відповідальності та творчої активності; принцип саморозвитку. Також автором виокремлено умови полікультурного виховання учнів: перша – це формування психологічної готовності до вибору життєвих пріоритетів, які сприяють формуванню ціннісних орієнтацій; друга – застосування міждисциплінарної інтеграції для формування когнітивного компоненту, професійних знань й навичок; третя – це становлення полікультурної освіченості через використання інноваційних технологій тощо [5, с. 299].

До методів реалізації полікультурного підходу у викладанні історії слід віднести такі: *різноманітність джерел*, що зреалізовується через використання історичних джерел, які представляють різні культури (хроніки, літописи, усні історії, культурні артефакти); *порівняльний аналіз*, коли учні порівнюють розвиток різних цивілізацій (наприклад, Стародавньої Греції та Китаю, або культурний обмін між ісламським світом і Європою у Середньовіччі); *тематичний підхід*, який передбачає викладання історичних тем через призму культурного розмаїття (наприклад «Шовковий шлях як приклад взаємодії культур»); *інтерактивні методи*, що здійснюється через створення проєктів, присвячених культурному обміну та розробка рольових ігор, які імітують історичні події (наприклад, міжнародні конференції або переговори); *інтеграція мистецтва та літератури* через використання творів мистецтва, музики, літератури для ілюстрації історичних подій і культурних особливостей різних народів. Таким чином, полікультурний підхід у викладанні історії – це ефективний інструмент формування відкритого, толерантного та глобально орієнтованого мислення, він не лише збагачує знання учнів, але й сприяє вихованню громадян, здатних цінувати культурне розмаїття та сприяти миру у сучасному світі [1].

Можемо зробити висновок, що полікультурний підхід – це педагогічний підхід, що враховує культурне розмаїття учнів і спрямований на формування у них розуміння, поваги та толерантності до різних культур; він ґрунтується на ідеї, що кожна культура має свою унікальну цінність, і включає принципи рівності, взаємоповаги та інклюзії.

До основних принципів полікультурного підходу відносяться такі: 1) визнання культурного розмаїття, що визначає положення, що кожна культура має право на існування, вивчення та збереження, незалежно від її чисельності чи історичної ролі; 2) принцип толерантності й взаємоповаги, який передбачає, що освіта заохочує прийняття і повагу до відмінностей, сприяючи мирному співіснуванню у багатокультурному середовищі; 3) принцип інклюзивності – навчання орієнтується на врахування потреб усіх учнів, незалежно від їхнього культурного чи соціального походження.

Важливо також визначити основні завдання полікультурного підходу, до котрих відносимо декілька основних положень, а саме: *формування полікультурної компетентності*: учні розвивають здатність розуміти і поважати інші культури, спілкуватися у багатокультурному середовищі; *розвиток глобального мислення*: цей підхід сприяє усвідомленню глобальної взаємозалежності та важливості міжнародній співпраці; *підготовка до багатокультурного суспільства*: у сучасному світі, де люди різних національностей взаємодіють у всіх сферах життя, полікультурна освіта допомагає учням адаптуватися до цього середовища. У науковій літературі визначено також основні *методи реалізації* полікультурного підходу в процесі вивчення історії, це: використання *культурного контексту* – уроки включають матеріали, що відображають різні види

культури (наприклад, література, мистецтво, історія, музика); *проектна діяльність* – учні створюють проекти, присвячені культурним традиціям, історії чи сучасним аспектам життя різних народів; *дискусії та дебати* – обговорення тем, пов'язаних із культурним розмаїттям, що сприяє розвитку критичного мислення і толерантності; *інтерактивні методи* – рольові ігри, симуляції чи віртуальні екскурсії дають змогу зануритися у різні культурні контексти [3, с. 303].

Історія належить до тих навчальних дисциплін, які складають основу формування полікультурної компетенції, адже саме історія допомагає розуміти різноманітність культур, історія надає приклади історичних тем для полікультурного підходу (наприклад, міжнародні відносини, колоніалізм, культурний обмін).

Як зазначають сучасні вітчизняні науковці, цифровізація освіти надає нові можливості у викладанні історії. До цифрових інструментів у навчанні історії можна віднести використання віртуальних турів, інтерактивних карт, платформ для онлайн-дискусій та мультимедійного контенту (відео, інфографіки, подкасти). Роль цифрових платформ у полікультурній освіті включає: доступ до джерел з різних культур, глобальні онлайн-курси та ресурси (наприклад, Coursera, EdX). Інтеграція цифрових технологій у полікультурний підхід пов'язана із створенням проєктів з використанням історичних даних різних країн, гейміфікації як методу залучення учнів [10, с. 69].

Важливо використовувати творчі підходи до поєднання полікультурності та цифровізації. Це, перш за все, такі як: *проектна діяльність*, створення інтерактивних презентацій про історичні події з полікультурним акцентом, групові роботи над вивченням історії через призму різних культур, кейсові методи, які включають аналіз історичних конфліктів і пошук полікультурних рішень та розгляд історичних постатей у контексті їхнього внеску у глобальну культуру; *ігрові технології*, використання історичних симуляцій для вивчення культурного обміну, освітні ігри з полікультурним змістом; творчі роботи учнів, створення мультимедійних продуктів (відео, подкасти, блоги), використання соціальних мереж для популяризації полікультурних ідей [6, с. 143].

Висновки. Таким чином, цифровізація освіти, що надає доступ до інтерактивних ресурсів та глобальних навчальних платформ, відкриває нові можливості для реалізації полікультурного підходу. Інтерактивні карти, віртуальні тури, мультимедійні матеріали, освітні ігри підсилюють ефективність навчального процесу, роблячи його більш цікавим, інклюзивним і адаптованим до потреб сучасних учнів. Полікультурний підхід, у поєднанні з цифровими технологіями, є дієвим інструментом підготовки молоді до життя в глобалізованому суспільстві. Використання цього підходу сприяє не лише збагаченню історичних знань учнів, але й формуванню у них цінностей та компетентностей, необхідних для взаємодії в сучасному світі, побудованому на принципах толерантності, взаєморозуміння та культурного діалогу.

Література

1. Акімова О. В. Історія педагогіки: навчальний посібник. Ч. 1. Розвиток освітніх систем. Вінниця: Вінницька міська друкарня. 2008.
2. Акімова О. В., Бахчеван М. В. Особливості полікультурного виховання у позашкільних закладах освіти. *The II International Scientific and Practical Conference «Modern trends of scientific development»*. January 18 – 21, 2022, Vancouver, Canada. С. 292-295.
3. Акімова О. В., Бахчеван М. В. Полікультурне виховання старшокласників засобами художньо-творчої діяльності. *The V International Scientific and Practical Conference «Trends of modern science and practice»*. February 8 – 11, 2022, Ankara, Turkey. 652 p. С. 302-305.
4. Акімова О. В., Наливайко О.Б. Психологічні теорії творчості й творчого мислення. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. 2013. № 39. С. 7-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2013_39_3.
5. Бикова М. Сучасні підходи до реалізації принципу полікультурності у вихованні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018, № 5 (79). С. 294-304.
6. Гапчук Я. А. Система оцінювання навчальних результатів у процесі Е-навчання у Німеччині. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. Вип. №2(16). С. 189-197. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-2\(16\)-189-197](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-2(16)-189-197).
7. Малієнко Ю. Полікультурні аспекти змісту підручників з історії для 10–11-х класів. *Проблеми сучасного підручника*. (24), 2020. С. 120–131. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2020-24-120-131>.
8. Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя : монографія / О. В. Акімова, В. М. Галузяк [та ін.]. Вінниця : Нілан, 2014. 416 с.
9. Попова К. Теоретичні засади реалізації полікультурного підходу в процесі вивчення історії здобувачами загальної середньої освіти. *Іноватика у вихованні*. 2024. Вип. 19. Т. 2. С. 233-241.
10. Сапогов М. В. Формування професійної компетентності магістрантів засобами Smart-технологій : монографія. Вінниця : ТОВ «Твори», 2021. 271 с.

References

1. Akimova, O. V. (2008). *Istoriia pedahohiky: navchalnyi posibnyk. Ch. 1. Rozvytok osvitnikh system*. [History of pedagogy: a study guide. Part 1. Development of educational systems]. Vinnytsia: Vinnytska miska drukarnia. [in Ukrainian].

2. Akimova, O. V., & Bakhchevan, M. V. (2022). Osoblyvosti polikulturnoho vykhovannia u pozashkilnykh zakladakh osvity. [Features of multicultural education in out-of-school educational institutions]. *The II International Scientific and Practical Conference «Modern trends of scientific development»*. January 18 – 21, 2022, Vancouver, Canada. 292-295. [in Ukrainian].
3. Akimova, O. V., & Bakhchevan, M. V. (2022). Polikulturene vykhovannia starshoklasnykiv zasobamy khudozhno-tvorchoi diialnosti. [Multicultural education of senior grade students by means of artistic and creative activity]. *The V International Scientific and Practical Conference «Trends of modern science and practice»*. February 8 – 11, 2022, Ankara, Turkey. 302-305. [in Ukrainian].
4. Akimova, O. V., & Nalyvaiko, O. B. (2013). Psykholohichni teorii tvorchoho myslennia. [Psychological theories of creativity and creative thinking]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii : Pedahohika i psykholohiia. - Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi. Series: Pedagogy and psychology*. 39. 7-11. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2013_39_3. [in Ukrainian].
5. Bykova, M. (2018). Suchasni pidkhody do realizatsii pryntsyphu polikulturnosti u vykhovanni. [Modern approaches to the implementation of the principle of multiculturalism in education]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii. - Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*. 5(79). 294-304. [in Ukrainian].
6. Hapchuk, Ya. A. (2023). Systema otsiniuvannia navchalnykh rezultativ u protsesi E-navchannia u Nimechchyni. [System of assessment of learning outcomes in the process of E-learning in Germany]. *Nauka i tekhnika sohodni. - Science and Technology Today*. 2(16). 189-197. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-2\(16\)-189-197](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-2(16)-189-197). [in Ukrainian].
7. Maliienko, Yu. (2020). Polikultureni aspekty zmistu pidruchnykiv z istorii dlia 10–11-kh klasiv. [Multicultural aspects of the content of history textbooks for grades 10–11]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka. - Problems of a Modern Textbook*. (24), 120–131. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2020-24-120-131>.
8. Osobystisno-profesiyni rozvytok maibutnoho vchytelia : monohrafiia [Personal and professional development of the future teacher: monograph] / O. V. Akimova, V. M. Haluziak [ta in.]. Vinnytsia : Nilan, 2014. 416 s.
9. Popova, K. (2024). Teoretychni zasady realizatsii polikulturnoho pidkhodu v protsesi vyvchennia istorii zdobuvachamy zahalnoi serednoi osvity. [Theoretical principles of implementing a multicultural approach in the process of studying history by students of general secondary education]. *Innovatyka u vykhovanni. - Innovation in Education*. 19.(2). 233-241. [in Ukrainian].
10. Sapohov, M. V. (2021). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti mahistrantiv zasobamy Smart-tekhnologii : monohrafiia. [Formation of professional competence of master's students using Smart technologies]. Vinnytsia : TOV «Tvory», 271. [in Ukrainian].

УДК 378.011.3-057.87:338.48(043.2)

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-80-11-17>

АНДРІЙ КАБАНЕЦЬ

<https://orcid.org/0009-0004-5602-7023>

аспірант

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ЦИФРОВА КУЛЬТУРА ЯК ГЛОБАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглянуто цифрову культуру як глобальну педагогічну проблему, що виникає на тлі стрімкого розвитку цифрових технологій. Автор проаналізував вплив цифрової культури на трансформацію освітніх систем, визначаючи її як ключовий чинник, що зумовлює зміну педагогічних парадигм. З одного боку, цифрова культура сприяє вдосконаленню навчальних практик, забезпечуючи доступ до інтерактивних ресурсів, формуючи умови для індивідуалізації навчання та розвитку цифрових компетентностей. З іншого боку, її інтеграція в освітні системи створює численні виклики, такі як цифровий розрив, інформаційне перевантаження, послаблення соціальних взаємодій і зниження емоційного інтелекту. Автор пропонує системний підхід до вирішення зазначених проблем, який передбачає розробку цифрових стратегій, забезпечення рівного доступу до цифрових інструментів, підготовку педагогів і проведення міждисциплінарних досліджень. У статті зацентовано увагу на необхідності адаптації освітніх політик до викликів цифровізації, створення інклюзивного та безпечного освітнього середовища. У висновках зазначено, що цифрова культура може стати основою для формування якісно нового освітнього простору, орієнтованого на сталий розвиток суспільства.

Ключові слова: цифрова культура, педагогіка, цифрові технології, цифровий розрив, компетентності XXI століття, освітня трансформація.